

**Emlékezés Concha Győzöre (1846-1933), a Magyar Tudományos Akadémia rendes,
tiszteleti és igazgatósági tagjára**

**Remembering Győző Concha (1846-1933), Full member, Member of Directorate, and
Honorary Member of the Hungarian Academy of Sciences**

Concha Győző 1846. február 10-én Marcaltón (Veszprém vm.) született, és 1933. április 10-én, Budapesten hunyt el. Jogtudós, közigazgatás-tudós, egyetemi tanár, a közigazgatás művelője. Concha római katolikus vallásban nőtt fel, ifjúként, és tudományos pályája során is jelét adta ilyen irányú kötődéseinek. Családjá spanyol eredetű olasz família volt. Concha felmenői a 18. század elején Milánóból vándoroltak be hazánkba, itt Nagyszombatban telepedtek le. Édesapja Concha János, az Amadé grófi család számtartója, anyja Járányi Franciska. Concha Győzőnek egy testvéréről, Concha Károlyról tudunk, aki könyvnyomdát igazgatott, és költőként az irodalomnak élt.

1856 és 1860 között a pápai Szent Benedek Rendi Gimnáziumba járt az alsó négy évfolyamra, majd 1860 és 1864 között a győri Bencés Főgimnáziumban folytatta tanulmányait. A későbbi professzor jogi tanulmányait a Pesti magyar királyi Tudományegyetemen (1864-1868) végezte. A jogászfjak egy része Deák Ferenc pártján állott (Concha is) míg mások Tisza Kálmán hívei voltak. Heves összeütközések során Concha lovagias úton, karddal a kezében védte politikai eszményképét. A kor katolikus ifjúsági mozgalmában is részt vett Concha Győző az egyetemen. Fájdalommal szemlélte, hogy 1848 óta a katolikus felsőpapság, és különösen az érseki rangú főpapság számkivetésben tevékenykednek (elég csupán a szentéletű Hám János esztergomi érsek kálváriájára utalunk). Concha és mások összejöveteleket szerveztek, Charles Montalembert szabad egyház-szabad állam témakörében írt könyveit olvasták. Azonban az egyetemi ifjúság ellenük fordult, felvilágosodás-elleneseknek és *ultramontán* nemzetelleneseknek bélyegezték őket, így a katolikus joghallgatói mozgalom pillanatok alatt összeomlott. Concha 1868 és 1869 között egy félévet a bécsi egyetemen is eltöltött, ahol Lorenz von Stein előadásait hallgatta (aki politikai gazdaságtant adott elő, és ezen a bázison fejtette ki a közigazgatást is), és szorosabb tudományos kapcsolatban is állt a jeles professzorral. (Szinyeyi azt is tudni véli, hogy kifejezetten Stein hallgatása végett volt az egyetemen, tehát másokhoz nem vett fel előadást vagy szemináriumot.)

Concha Győző 1869-ben szerzett jogtudományi doktori oklevelet Pesten. Horváth Boldizsár igazságügyi miniszter bírósági segédfogalmazónak nevezte ki a Pesti Ítéltáblához (1869-1870). Később, 1870-től fogalmazóként is tevékenykedett, szintén a Pesti Ítéltáblán. A táblán fogalmazóként összesen három és fél évet töltött el. Ez idő alatt ügyvédi oklevelet szerzett (1870), és magántanári képesítést nyert. 1870-ben négy havi szabadságot kapott, mert helyettes nevelő lett Andrassy Gyula gróf gyermekeinek betegeskedő tanára helyett. Ezt az időszakot a francia-német háború miatt az Andrassy család a királyi udvar közelében, Hetzendorfban (vadász kastély Bécs/Meidling mellett) töltötte. 1872-től az újonnan alapított kolozsvári egyetemen az alkotmány- és közigazgatás-politika rendkívüli tanára lett. 1873-ban habilitált a Budapesti Tudományegyetemen politikából. 1874-től nyilvános rendes tanár Kolozsvárt 1892-ig. (Meggpályázta a Budapesti Tudományegyetemen a tanszéket, de azt Szilágyi Dezső nyerte el.) 27 évesen az oktatói kar legfiatalabb tagja, aki elsőként nyeri el helyét az elsöre barátságtalan, és az új, kialakuló szellemi arisztokráciától pozícióit féltő kolozsvári elszegényedett kisebb-nagyobb nemesi családok körében. Sokan azt várták, hogy a sármos professzor majd Kolozsvárról nősül, de nem így történt. A daliás, elegáns modorú fiatal oktató egy korábbi joghallgatótársa, a később bárói rangra emelt Forster Gyula nővérét vette el 1875-ben. A hölgy édesapja, Forster János volt az utolsó magyar érseki nemes. Maga a feleség, Forster Emília nyolc évi boldog házasságban élt Concha Győzővel, és négy gyermekkel ajándékozta meg őt. 1883. január 12-én az odaadó feleség elhunyt. Concha soha nem nősült

újra, (és asszonyt sem vitt a házhoz), négy kisgyermekét egyedül nevelte fel. 1888-ban a kolozsvári Ferenc József magyar királyi Tudományegyetem Jog-és Államtudományi Karának képviselője volt a bolognai egyetem 800 éves jubileumán. 1889-ben szintén a kolozsvári universitas képviselője Párizsban, a Nemzetközi Szegényügyi Kongresszuson. Kolozsvári éve alatt az Erdélyi Magyar Közművelődési Egylet választott tagja, az Erdélyrészi Nőiparegylet alelnöke, Kolozsvár Törvényhatósági Bizottságának tagja volt. Tehát 1872 és 1892 között Kolozsvárt oktatott ugyan, de korábbi terveit nem adta fel, hogy a fővárosba kerüljön. 1892-ben, 46 esztendősen kinevezést kapott az Alkotmány- és közigazgatás-politikai Tanszékre, Budapestre, így 1892 és 1928 között alkotmány- és közigazgatási jogot tanított. 1882-1883-ban és 1888-1889-ben a kolozsvári Ferenc József magyar királyi Tudományegyetem Jog- és Államtudományi Karának dékánja, 1901-1902-ben, valamint 1905 és 1916 között a Budapesti Tudományegyetem Jog- és Államtudományi Karának dékánja volt. 1905-ben Fejérváry Géza kormánya felajánlotta Conchának a vallás- és közoktatási miniszteri (kultuszminiszteri) tárcát, melyet visszautasított.

1886. május 4-én, 40 évesen lett az MTA levelező tagja. 1900. május 4-én az MTA rendes tagja (54 éves ekkor), 1914. május 6-án igazgatósági tag, 1931. május 15-én tiszteleti tagja lett. Levelező tagi székhelyét „Egyéni szabadság és parlamentarizmus Angliában” címmel tartotta (elhangzott: 1887. november 7-én). Rendes tagi székhelye „A rendőrség természete és állása szabad államban” címmel 1901. április 15-én hangzott el. 1913. április 23 és 1919. október 22. között az MTA II. (Jogtudományi) Osztályának osztályelnöke. 1922. május 11 és 1925. május 7. között az MTA másodelnöke (alelnöke). Azaz az MTA elnöki címét kivéve, mindent elért, amit egy tudós a hazai akadémiai karrier során elérhet. 1916-tól a Szent István Akadémia tiszteleti tagja, 1916 és 1922 között a II. Osztály elnöke, 1922-től a Szent István Akadémia másodelnöke. 1869-ben az akkor még Pesti Egyetem elnevezést viselő intézmény pályadíját mondhatta magáénak, 1873-ban Schwartzner-díjat kapott, 1898-ban az MTA Nagyjutalmát nyerte el. 1905-ben a Sztrókey jutalommal is kitüntették. 1903-tól udvari tanácsos. 1903 és 1918 között a Főrendiház tagja, 1927-től a Felsőház örökös tagja. 1919 márciusa és júliusa között a tanácsköztársaság idején a bolsevikok nyugalmazták, letartóztatták, majd házi őrizetben tartották. 1927-ben a Kolozsvárról Szegedre menekített szegedi Ferenc József Tudományegyetem tiszteletbeli doktora lett. Ugyanebben az évben az argentinai Mendoza Egyetem is díszdoktori címmel tüntette ki. 1927-ben az Országos Legfőbb Fegyelmi Bíróság tagja volt. 1928-ban, 56 évnyi egyetemi tanárkodás után vonult nyugalomba. (Könnyen lehet, hogy a jelenkor néhány emeritus professzorát kivéve a magyar tudománytörténetben ezzel rekordot állított fel). Gróf Tisza István politikai eszméit vallotta magáénak. A konzervativizmus elkötelezett támogatója, mélyen hívő katolikus, akiben a későbbi baloldali rezsimiek a Ferenc József-i kor és a Horthy-rendszer egyik fő támaszát és ideológusát látták.

Tekintélyét növelte, hogy közel fél évszázadon át volt akadémikus, és hatvan év tudományos mozgalmainak volt részese. A konzervatív organikus államelmélet igényes képviselője, akinek munkássága ugyan már életében vitát váltott ki, de szakmai-tudományos színvonala igen magas. Az alkotmányjogi és a közigazgatási jogi gondolkodás jelentős alakja és befolyásolója a marxista kritikák ellenére is. Közjogi nézeteit befolyásolta a dualista korszak, amelyben élt, és hangsúlyosan foglalkozott a nemzetiségek ügyével (hangsúlyozva a magyar szupremáciát). Budapesten a Múzeum körút 19. alatt élt. A Fiumei úti Nemzeti Sírkertben nyugszik, síremlékét védetté nyilvánították. Negyven éves oktatói jubileuma alkalmából tanítványai, más tisztelői ünnepi kötetekkel kedveskedtek a mesternek. Tudományos munkálkodása hatvanadik évfordulója alkalmából megjelentek legfontosabb összegyűjtött dolgozatai és könyvbírálati. A tudományos pályát vizsgálva előzetesen szükséges megjegyezni, hogy az 1872 és 1943 között élt Hegedüs Lóránt közgazdász akadémikus, az egyik Concha-nekrológ szerzője az alábbiakban jellemzi a „Politika” című mű, illetve Concha tudományos irányultságát. E szerint a meggyökeresedett felfogás Conchát Hegel és Stein

követőjeként jellemzi. Azonban Hegedüs szerint rá nagyban hatott a francia irány. A Hegedüs Lóránt-i magyarázat nem kalkulál Concha erős fogékonyságára az angol (olykor USA-beli) intézmények, társadalmi jelenségek iránt (lásd még az angolos irányú 18. századi röpirat irodalmat feldolgozó kötetéről általunk írtakat). A szerző Steinrel száll vitába a hatásköri összeütközések kérdésében. (Ez a szemelvény csak az első kiadásban található meg.) „Maga Stein Lőrinc [Lorenz von Stein-K.Gy.] is beleesett ezen tévedésbe, s a szervező hatalom teendőjét látja abban fennforogni, midőn eldöntetik az összeütközés a bíróság és a közigazgatás között.” Concha szerint a közigazgatási hatóság és a bíróság közötti összeütközés nem hatalmak közötti összeütközés, mert a közigazgatási hatóság hatalomnak nem tekintendő, hanem egy oly orgánus, mely mindig az egyes dolgokkal foglalkozik, nem az egész államra gyakorol befolyást. A mai elmélet szerint, bár ezen érvelés igen tetszetős, de a közigazgatás a végrehajtó hatalom része az uralkodó álláspont szerint.

A „Közigazgatástan” második kiadásában (1893) ez a Steinrel való vita nem kerül elő. A harmadik kiadásban már más a vita iránya és irálya: „A hatásköri összeütközés összebonyolított, alapjában oly egyszerű ügyét a modern közigazgatástan német nagymestere, Stein Lőrinc [Lorenz von Stein-K.Gy.] is bonyolította. Abból indult ki, hogy a hatáskörök rendezése a szervező hatalom dolga, mert a hatáskör meghatározása csak akkor válik szükségessé, ha különböző feladatú szervek létesíttetnek az államban. Mivel pedig a hatásköri összeütközésekben egyes szervek hatásköre fölötti vita folyik, annak a hatalomnak kell az összeütközést elintézni, amelyet a szervező hatalom, vagyis a végrehajtást teljesítő személyek kinevezése illet: a fejedelmet és kormányzót. Ez okoskodás hibája abban rejlik, hogy a szervező hatalomban rejlő két különböző teendőt, a konkrét személyek kiszemelését s a hatáskörök tárgyilagossá szabályozását meg nem különbözteti. A választás és a kinevezés esetről-esetre történő, egy konkrét embert kiszemelő, alanyi jogot teremtő ténykedés, ellenben a hatáskörök körvonalozása elvont szabály fölállítás, tárgyilagossá jogalkotás; a hatáskörök az alkotmányjognak legfontosabb részeit teszik; az alkotmányjog nagy részében hatáskör-szabályozás.”

Az életmű egyik legkorábbi értékelője, Ruber József különös értékűnek mondja a „Politika II. Közigazgatástant”. Ugyanis felhívta a figyelmet a jó közigazgatás fontosságára olyan körülmények között, amikor az államot érintő kérdéseket alkotmányjogi részletproblémák megvitatása során döntötték el. Concha azonban felismerte a közigazgatás életbevágó jelentőségét, akkor is, ha adott esetben kritikus is volt a közigazgatással szemben. Concha kiválóan ismerte a francia nyelvet és a németet (fordított franciából, előadott Párizsban, Bécsben pedig német nyelvű képzésben részesült, e két idegen nyelven egy-egy cikke is megjelent, melyeket Victor Concha néven jegyzett), továbbá tudott angolul (az „Újkori alkotmányok” című kötetben számos angol nyelvű forrást dolgozott fel), és bírta az olasz nyelvet, (a „Közigazgatástan” számos olasz utalást tartalmaz). A legjelentősebb kapcsolatot Lorenz Stein magyarországi hatása vonatkozásában Concha Győző jelenti. Maga Concha így emlékezett vissza erre az korszakra: „Örömmel emlékszem vissza arra az időre, midőn neki [Steinnek] mint tanítványa a Magyarországra vonatkozó részt („Verwaltungslehre I. Theil 2. Abtheil” 202-300.) szolgáltathattam, s az ő, valamint Gneist tanainak hazai irodalmunkban visszhangja lehettem.” Megjegyzendő, hogy Concha félmondata a hétköztetes Verwaltungslehre-re utal. Talán nem kellően köztudott tény, hogy Stein be is építette Concha Magyarországra vonatkozó anyagát, igen ritka eseteként annak, mikor egy, a világ közigazgatás-tudományában alapműként tisztelt munkában a hazai jog is megjelenik, részben a mű szövegedékét adva, részben arra hatva is, mintegy a nemzetközi tudományos diskurzus részévé válásának ígéretét is magán hordva. Conchának tulajdonítják, hogy Eötvös József állambölcseleti munkásságát nemzetközi mércével mérhetőnek állította, valamint az is, hogy neki tulajdonítják – némileg eltúlzott módon – a Szentkorona-tan piedesztálra állítását. Mindenesetre tény, hogy a Ferenc József-i kor, és a Horthy-rendszer első két évtizede egyik

legnagyobb hatású társadalomtudósát tisztelhetjük benne, akiben a szocialista rendszer jóval halála után (is) leküzdendő (politikai) ellenfelet látott.

Concha Győző főbb munkái

A közigazgatási bíráskodás az alkotmányosság és az egyéni joghoz való viszonyában. Budapest, Athenaeum, 1877. 123.; Újkori alkotmányok I. Belgium, Észak-Amerikai Egyesült Államok. II. Anglia. Budapest, MTA, 1884-1888. xii, 314; 510. (1); Közigazgatástani előadásai. Kolozsvár, szerzői kiadás, 1884. 424.; A[z ezerhétszáz]kilencvenes évek reformeszméi és előzményeik. Irodalomtörténeti vázlat. Budapest, Franklin, 1885. 168.; Politikai jegyzetek. dr. Concha Győző kolozsvári m. k. tud. egyetemi ny. r. tanár úr előadásai után jegyezve. Kiadták a kolozsvári m. kir. Ferenc József Tudományegyetemi joghallgatók segélyező egylete által 1891. október hó 27-én és november hó 25-én tartott rendkívüli közgyűlések megbízásából Nyerges Zsigmond e.i. elnök és Harmath Jenő e.i. könyvtárnok, mint a választmány által kiküldött bizottság tagjai. I. rész Alkotmánytan. II. rész Közigazgatástan. Kolozsvár, A kolozsvári m. kir. Ferenc József Tudományegyetemi Joghallgatók Segélyező Egylete-Közművelődés Irodalmi és Műnyomdai Rt., 1891. 264; 141.; Politikai jegyzetek Nagys. dr. Concha Győző egyetemi ny. r. tanár úr előadásai nyomán. Jegyezte Semsey Kálmán joghallgató I. rész Alkotmánytan és társadalomtan. Függelék: Társadalomtan. II. rész Közigazgatástan. Budapest, Politzer Zsigmond, 1893. viii, 374; 65; 163. Második kiadás; Politika I. Alkotmánytan. II.1. (Második kötet első fele) Közigazgatástan. Budapest, Eggenberger Könyvkereskedés (Hoffmann Béla) - Grill Károly, 1895-1905. xii, 619; vii, 447. Harmadik kiadás. http://mtdaportal.extra.hu/books/concha_gyozo_politika_2.pdf; Politika I. Alkotmánytan. Budapest, Grill Károly, 1907. xiii, (3), 673, (3). Negyedik kiadás; Eötvös és Montalembert barátsága. Adalék a magyar katolikusok autonómiájának kezdeteihez. Budapest, Szent István Társulat, 1918. ii, 333, (3). Szent István Társulat; Hatvan év tudományos mozgalmi között. Concha Győző igazgató és tiszteleti tagnak összegyűjtött értekezései és bírálati I.-II., Budapest, MTA, 1928 - 1935. 293, 317.; A konzervatív és a liberális elv. Válogatott tanulmányok 1872-1927 [A Hatvan év tudományos mozgalmi között részleges újrakiadása]. Máriabesnyő-Gödöllő, Attraktor, 2005. 284.; A[z ezerhétszáz]kilencvenes évek reformeszméi és előzményeik. Irodalomtörténeti vázlat. Máriabesnyő-Gödöllő, Attraktor, 2005. 182. Második kiadás; Concha Győző: Politika. Első kötet: Alkotmánytan. Koi Gyula bevezető tanulmányával. Budapest, Dialóg Campus, 2019. xlv, xii, 619. Ötödik (reprint) kiadás.

Felhasznált irodalom

Szinnyei József: Magyar írók élete és munkái II. Caban-Exner. Budapest, Hornyánszky Viktor 1893. 99-101. old. URL: <http://mek.oszk.hu/03600/03630/html/c/c02861.htm>; Erekly István: Emlékbeszéd Concha Győző ig.[azgatósi] és t.[iszteleti] tagról. In: Concha Győző ig.[azgatósi] és t.[iszteleti] tag emlékezete. Budapest, MTA, 1935. 1-74. old.; Ruber József: Concha Győző, Társadalomtudomány 12 (1933) 1-2. 76-79. old.; Markó László: Concha Győző. In: Balogh Margit - Burucs Kornélia - Hay Diána - Markó László: A Magyar Tudományos Akadémia tagjai 1825-2002 I. A-H (Szerk.: Glatz Ferenc). Budapest, MTA Társadalomkutató Központ – Tudománytár, 2003. 202-203. old.; Schweitzer Gábor: „A zsidókérdés két világ ütközésének problémája.” Tuka Béla levele Concha Győzőnek 1918-ban. Világosság 42 (2002) 2-3. sz. 116-130. old.; Arczt Ilona: A „Politika tudományok” oktatása a budapesti egyetem (ELTE) Jogi Karán és elődintézményeiben. A „Politico-Cameralis,” a „Politikai Tudományok” és a „Politikai” (Alkotmányi és Közigazgatási) Tanszék története (1769-1948). Budapest, Rejtjel, 2004. 111-127. old.; Kápolnai Iván: 75 éve hunyt el Concha

Győző. Jogtudományi Közlöny 63 (2008) 9. sz. 464-466. old.; Horváth Attila - Kardos Gábor - Kelemen Miklós - Mezey Barna - Siklósi Iván - Varga István: A Jogi Kar professzorainak hozzájárulása a hazai jogtudomány fejlődéséhez 1667-1948. Könyvkiállítási katalógus. *Contributio professorum Facultatis Iuridicae ad Iurisprudentiam Hungariae provehendam. Catalogus ostentationis librorum. Contribution of the professors of the Faculty of Law to the Development of Hungarian Legal Science. Visitors' Guide to a Book Exhibition* (szerk.: Földi András). Budapest, ELTE ÁJK, 2010. 74.; Koi Gyula: Francia és német hatások Concha Győző közigazgatás-tudományi munkásságában. (Vázlat). *Jogtörténeti Szemle* 13 (2011) 4. sz. 40-46. old. Koi Gyula: Concha Győző (1846-1933). In: Koi Gyula: *Évszázadok mezsgyéjén. Négy magyar közigazgatás-tudós útkeresése és életpéldája*. Budapest, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, 2013. 78-83. old.; Koi Gyula: A közigazgatástan érett korszaka: Concha Győző. In: Koi Gyula: *A közigazgatás-tudományi nézetek fejlődése. Külföldi hatások a magyar közigazgatási jog és a közigazgatástan művelésében a kamerateiztika időszakától a Magyar-iskola koráig*. Budapest, Nemzeti Közszolgálati és Tankönyv Kiadó, 2014. 211-223. old.; Kozák Péter: *Névpont-Concha Győző*. Budapest, szerzői kiadás, 2013. 1-2. old. <http://www.nevpont.hu/view/4479> ; Patyi András: *Heti gondolat– Concha Győző*. Budapest, NKE, 2015. 1-2. old. <http://www.uni-nke.hu/hirek/2015/02/09/heti-gondolat-concha-gyozo>; Koi Gyula: Concha Győző (1846-1933). In: Hamza Gábor – Siklósi Iván (szerk.): *Magyar jogtudósok V. Ungarische Rechtsgelehrte V.* Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 2015. 60-79. old.; Koi Gyula: Concha Győző élete és munkái. Budapest, NKE, 2016. 1-20. Koi Gyula: Concha Győző elmélete a hatalommegosztásról. *Pro Publico Bono – Magyar Közigazgatás* 7 (2018) 3. sz. 100-110. old. Koi Gyula: „Országlás és szabadság egy.” Bevezető tanulmány Concha Győző államtudományi munkája, a *Politika* című könyv alkotmánytani kötetéhez. In: Concha Győző: *Politika. Első kötet: Alkotmánytan*. Koi Gyula bevezető tanulmányával. Budapest, Dialóg Campus, 2019. 1-44. old.; Koi Gyula: A „prikulicsnak nézett” Brassai [Sámuel], „a törpe termetű Dávid” Gyulai [Pál], az antiracionalista Szarvas [Gábor]. Concha Győző munkásságának vezérfonala egy kortársairól írott megemlékezés villámfényében. In: Pongrácz Alex (szerk.): *Ünnepi tanulmányok a 65 éves Cs. Kiss Lajos tiszteletére. Ut vocatio et scientia*. Budapest, Ludovika Egyetemi Kiadó, 2021. 229-242. old.

Koi Gyula

Tudományos főmunkatárs; vezető kutató; tudományos munkatárs

Nemzeti Közszolgálati Egyetem (NKE) Államtudományi és Nemzetközi Tanulmányok Kar; Pécsi Tudományegyetem (PTE) Állam- és Jogtudományi Kar; HUN-REN Társadalomtudományi Kutatóközpont Jogtudományi Intézet E-mail: Koi.Gyula@uni-nke.hu